

УДК 159.09

Пререлигіна Л.А., д. біол. наук, професор, професор кафедри психології діяльності в особливих умовах, Національного університету цивільного захисту України;

Приходько Ю.О., канд. психол. наук, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, Національного університету цивільного захисту України

ГЕНДЕРНІ ТА ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖЕВАННЯ ЗАГРОЗИ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ МЕШКАНЦЯМИ УКРАЇНИ

У ситуації соціальних потрясінь, природних і техногенних катастроф, глобальних змін у світогляді й способі життя в масштабах усього людства за-требуваними стають знання про людину. Дуже гостро звучать у контексті сучасних подій психологічні дослідження внутрішнього, суб'єктивного фактора, які можуть сприяти трансформації світових процесів у позитивне русло. Переживання являє собою саме існування, буття, субстанціональність суб'єктивного світу людини. Усе наше внутрішнє життя дане в переживанні. Дослідження переживання як феномена й сутності внутрішнього життя людини представляється досить актуальним для рішення як теоретичних, так і прикладних завдань психології [1; 2; 3; 4].

Метою нашого дослідження було виявлення зв'язку між віковими та гендерними характеристиками переживання загрози надзвичайної ситуації (НС) мешканцями України.

Для визначення інтенсивності переживання загрози НС різними категоріями мешканців України нами використовувався спеціально розроблений опитувальник. Ретестова надійність опитувальника була обмірювана за допомогою методу альфа Кронбаха. У результаті проведених повторних вимірів, які проводилися через 14 днів після першого тестування, був обчислений коефіцієнт надійності, який склав 0,92 бала, що свідчить про високу надійність опитувальника. Коефіцієнт кореляції між тестовими балами по двом тестуванням дає ще одну оцінку коефіцієнта надійності, яку називають коефіцієнтом стійкості.

На першому етапі ми досліджували інтенсивність переживання загрози виникнення НС у чоловіків і жінок. Отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники інтенсивності переживання загрози НС чоловіками й жінками (у балах)

Шкала	Чоловіки	Жінки	t	p
Рівень переживання	12,6	25,3	2,7	0,01

Нами отримані значимі відмінності в показниках інтенсивності переживання загрози НС у чоловіків і жінок ($p \leq 0,01$ за критерієм Стьюдента). Ми пояснюємо цей факт тим, що жінки й чоловіки різняться по типу сприйняття зовнішнього світу й реакції на нього. Жінки більш екстравертовані, чим чоловіки, тому для них характерна більш висока інтенсивність переживань, темпераментність, імпульсивність у поведінці, прийнятті рішень і в судженнях.

Вони тонше відчувають емоційний вплив, жінки більше звернені у бік відчуттів, чим уявлень.

На другому етапі ми досліджували рівень інтенсивності переживання загрози НС у різновікових групах: 1 група (юнацька) – 16-21 рік, 2 група (середнього віку першого періоду) – 22-35 років, 3 група (середнього віку другого періоду) – 36-55 років. Результати відбито в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники інтенсивності переживання загрози НС мешканцями України різних вікових груп (у балах)

Шкала	1 група	2 група	3 група	t	p
Рівень переживання	13,4	28,2	24,7	t ₁₋₂ = 3,1 t ₁₋₃ = 2,4 t ₂₋₃ = 0,7	p ₁₋₂ ≤ 0,01 p ₁₋₃ ≤ 0,05 -

Найбільш підданими переживанням загрози НС є мешканці України середніх вікових груп (першого й другого періодів). Максимальна інтенсивність переживання спостерігається у людей у віці від 22 до 35 років. Ми вважаємо, що це пов'язане як з особливостями особистісного розвитку, так і з тією соціальною ситуацією, яка складається в цьому віці. Це період становлення особистісних, професійних, інтимних відносин. Відносини, родина, дружба стають основними цінностями для людей даної вікової групи. Будь-яка НС може зруйнувати цю основну цінність особистості. Саме тому найбільша інтенсивність переживання її загрози спостерігається в даній віковій групі. Надалі інтенсивність трохи знижується, але не значно. Людині є що втрачати, є за кого боятися. Зниження пов'язане з тим, що в міру дорослішання особистості інтенсивність будь-якої емоції знижується, але збільшується її тривалість [5; 6].

Далі ми досліджували особливості переживань у психотравматичній ситуації у чоловіків і жінок, а також у мешканців України різних вікових груп. Результати відбито в таблиці 3.

Нами виявлені значимі відмінності між показниками чоловіків і жінок за шкалами: переживання невизначеності впливу стресора ($p \leq 0,01$), переживання значимості ситуації ($p \leq 0,01$), переживання дефіциту підтримуючих відносин ($p \leq 0,01$). Показники за всіма шкалами значимі вище у жінок. Це свідчить про те, що жінки значно глибше, сильніше й довше переживають психотравматичну ситуацію. Для них стрес частіше є несподіваним і непередбаченим у силу специфічності аналітично-синтетичних особливостей, тобто при аналізі подій, що розвиваються, у них рідше, чим у чоловіків виникає антиципація – передбачення можливого настання нових подій, передбачення можливих результатів дійсних дій. При цьому будь-яка ситуація, суб'єктивно сприймана як психотравма, є для жінок більш значимою, чим для чоловіків, тобто психотравма є життєво важливою подією, що зачіпає значимі сторони існування, яке приводить до глибоких психологічних переживань, наслідком чого можуть бути порушення адаптації й стресові розлади [5; 7]. Крім того, жінки при психотравмі більшою мірою, чим чоловіки, потребують підтримки з боку інших людей. Справедливості заради слід зазначити, що не тільки в стресовій або травматичній ситуації, але й у звичайнім повсякденнім житті спілкування й соціальна підтримка є для жінки психологічним ресурсом життєстійкості.

Показники переживань у психотравматичній ситуації чоловіків і жінок (у балах)

Шкала	Чоловіки	Жінки	t	p
I	5,6±1,8	9,3±2,2	1,9	-
II	6,1±1,5	11,4±2,5	2,8	0,01
III	4,8±1,6	10,7±2,3	3,0	0,01
IV	3,3±1,2	9,6±2,4	3,3	0,01
V	5,7±1,4	8,8±2,0	1,6	-

Примітка: I – переживання стану фрустрації, II – переживання невизначеності впливу стресора, III – переживання значимості ситуації, IV – переживання дефіциту підтримуючих відносин, V – переживання тривалості ситуації.

Нами не виявлене значимих відмінностей у переживанні психотравматичних ситуацій у мешканців України різних вікових груп. Ми вважаємо, що на специфіку даних переживань більшою мірою впливають інші соціально-психологічні фактори.

Таким чином, ми можемо констатувати, що вплив психотравматичних подій на психіку жінок значно більш руйнівний й пролонгований, чим на психіку чоловіків. Хоча така констатація носить узагальнений характер і не припускає урахування великої кількості індивідуальних, особистісних, типологічних і соціальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александровский Ю. А. Психические расстройства во время и после чрезвычайной ситуации. Психиатрия и психофармакотерапия. Т.3. № 4. С. 32–39.
2. Антипов В. В. Психологическая адаптация к экстремальным ситуациям. М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. - 176 с.
3. Краснов В. Н. Методологические и организационные аспекты психиатрии катастроф. Медицина катастроф. 1997. № 1. С. 21–24.
4. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. М.: Изд-во Эксмо, 2005. 989 с.
5. Оніщенко Н. В. Психологічний аналіз основних типів реагування постраждалих на втрату внаслідок надзвичайної ситуації. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2014. № 15. С. 175–184.
6. Погорелов С. В., Перельгина Л. А. Проблема переживания личностью последствий экстремального события//Материалы Международной научно-практической конференции курсантов (студентов), магистрантов, адъюнктов (аспирантов). Гомель, 21 мая, 2015 г. С. 362–364.
7. Решетников М. М. Общие закономерности в динамике состояния, поведения и деятельности людей в экстремальных ситуациях с витальной угрозой: отдаленные последствия и реабилитация пострадавших. Вестник психотерапии. 2004. № 12. С. 97–111.